

تحلیل راهبردهای اجرای کشاورزی اخلاق مدار در شهرستان سنقر

افسانه ملک حسینی^۱، علی اصغر میرک زاده^{۲*}، سیروس سلمانزاده^۳

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۱/۲۶ تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۱/۳۰

۱- دانشجوی دکتری گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

۲- استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

۳- استاد ترویج و آموزش کشاورزی، عضو فرهنگستان علوم، تهران، ایران

*مسئول مکاتبه: Email:mirakzadeh.ali@gmail.com ، mirakzadeh@razi.ac.ir

چکیده

اهداف: کشاورزی از مهمترین فعالیتهایی است که رعایت ابعاد اخلاقی (انسان، محیط زیست، حیوانات، جامعه، اقتصاد و سیاست) در آن بسیار ضروری است. لذا هدف از این تحقیق تدوین راهبردهایی جهت بکارگیری اخلاق در فعالیتهای کشاورزی در شهرستان سنقر بود.

مواد و روشها: مطالعه حاضر با رویکردی کیفی-کمی و به تحلیل استراتژیک رعایت اخلاق در کشاورزی پرداخته است. جامعه‌ی مورد مطالعه این تحقیق کارشناسان و کشاورزان تولیدکننده‌ی محصولات سالم شهرستان سنقر (n=۳۲) بودند که به صورت هدفمند انتخاب شدند.

یافته ها: یافته ها نشان داد توجه همه جانبه دولت به اخلاق کشاورزی و حمایت مالی، فنی و قانونی از برنامه تأمین سلامت غذا از مزرعه تا سفره (SO₄)، استراتژی توسعه عملیات خوب کشاورزی برای همه محصولات، عقد قراردادهای تفاهم‌نامه‌های منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی جهت تأمین نیاز بازارهای مصرف محصولات سالم است (SO₁) که هر دو در زمره استراتژی‌های تهاجمی قرار دارند. از طرفی لحاظ نمودن اقدامات اخلاقی در راستای توسعه پایدار کشاورزی و تخصیص بودجه‌های سالیانه و جهت‌دهی آموزش‌های کشاورزی به‌سوی کشاورزی اخلاق‌مدار (WO) مربوط به استراتژی محافظه‌کارانه است.

نتیجه گیری: در وضعیت فعلی کشاورزی در منطقه مورد مطالعه، استراتژی تهاجمی باید در اولویت و توجه قرار گیرد. این بدان معناست که با در نظر داشتن مجموعه عوامل تاثیر گذار بر عدم رعایت اخلاقیات در کشاورزی، باید به توسعه نهادی در این بخش و اصلاح قوانین، دستورالعمل‌ها و از همه مهمتر نهادهای اجتماعی و هنجارهای اخلاقی در جامعه کشاورزان شهرستان پرداخت. در این راستا رویکرد کشاورزان و سازمانهای مرتبط همچون کشاورزی باید در جهت بکارگیری منشور اخلاق در کشاورزی تغییر یابد.

واژه های کلیدی: استراتژی، اخلاق، پایداری، کشاورزی، SWOT-ANP

Analyzing Agricultural Ethics Implementation Strategies in Sonqor County

Afsane Malekhosseini¹, Aliasghar Mirakzadeh^{2*}, Cyrus Salmanzadeh³

Received: April 15, 2019 Accepted: February 19, 2020

1-PhD. Candidate, Dept. of Agricultural Extension and Education, Razi University, Kermanshah, Iran.

2-Assist. Prof., Dept. of Agricultural Extension and Education, Razi University, Kermanshah, Iran.

3-Prof. in Agricultural Extension and Education, Member of the Academy of Sciences, Tehran, Iran.

*Corresponding Author Email: mirakzadeh.ail@gmail.com, mirakzadeh@razi.ac.ir

Abstract

Background & Objective: Agriculture is one of the most important activities, whereas observing ethical dimensions (human, environment, animals, society, economy and policy) are necessary. Therefore the purpose of this study was develop strategies to apply ethics in agricultural in Sonqor County.

Materials & Methods: This study is a Qual-Quan research. The study population consisted of experts and farmers producing healthy products in the city of Sonqor (n = 32) who were selected purposefully.

Results: Based on results, comprehensive government attention to Agricultural ethic and financial, technical, and legal support from the farm food to the table (SO_4) as a first strategy and evelopment of good agricultural production for all products, regional, national, international contracts and agreements in order to meet the needs of healthy consumer markets (SO_1) as a second important strategy was recognized which both of them are among the aggressive strategies. Also result showed that considering ethical actions towards development of sustainable agricultural, allocation of annual budgets, leading agricultural education to ethical agriculture (WO) are the most important conservative startegies.

Conclusion: in the current situation in study the, aggressive strategies should be prioritized. This means that with considering the factors affecting the non-observance of ethics in agriculture, instutational development in this area, amend the rules, guidelines and most important social institutions and ethicl norms in the community of farmers need to be addressed in this county. In this regard the approach of farmers and related organizations should be changed toward applying manifest of ethic in agriculture.

Keywords: Agriculture, Ethics, Strategy, Sustainability, SWOT-ANP

مقدمه

فروپاشی نظام اجتماعی منجر می‌شود و زندگی طاقت‌فرسایی را بر افراد تحمیل می‌کند. بنابراین تقویت اخلاق و رعایت آزادانه ارزش‌های اخلاقی از جمله علل زمینه‌سازی در یک جامعه برای راحت‌تر زیستن، توسعه و آبادانی است (زمانیان ۱۹۹۹) و بر رفتار انسان نسبت به دیگران و از جمله رابطه با سایر موجودات و گیاهان

عامل انسانی مهمترین سازه در فرآیند توسعه است. در بخش کشاورزی نیز این سازه شامل دو زیرسازه عمده سخت‌افزاری مانند نیروی کار و نرم‌افزاری می‌باشد که به چگونگی رفتار یا اخلاق می‌پردازد (زمانی ۲۰۱۵). انحطاط اخلاق بدون شک به

حوزه اخلاقیات مورد توجه واقع شده است. همچنان تولید غذا و کشاورزی، و منافع اقتصادی که از کار در سیستم کشاورزی به دست می‌آید، ذاتاً یک عمل اخلاقی در طبیعت محسوب می‌شود و کشاورزان به این دلیل که غذای مردم را تأمین می‌کنند، فعالیت‌های خود را اخلاقی می‌دانند (گریم ۲۰۰۴). در آمریکا بعد از جنگ جهانی دوم قانون جدیدی در حوزه کشاورزی تصویب شد که به واسطه آن در اراضی کشاورزی، کشاورز، اول وظیفه حفاظت از خاک و آب را داشت و بعد می‌توانست زراعت کند در حالی که در ایران تنها وظیفه کشاورز تولید محصول است. تا امروز، هنوز مبانی و راهکارهای اخلاقی که به رابطه‌ی کشاورزان با طبیعت و منابع تولید بپردازد، وجود نداشته و اخلاق هیچ‌گاه جایگاه مشخصی در ساختار سازمان‌های متولی کشاورزی نداشته است (بورکهارت و همکاران ۲۰۰۵). رابطه با طبیعت و منابع طبیعی هنوز منحصراً اقتصادی است. چنین رابطه‌ای شامل «مزایا و حق بهره‌مندی» است اما مستلزم «تعهد و وظیفه» نیست (لئوپولد ۱۹۴۷). از طرفی تغییرات سریع اجتماعات از نظر فناوری، اقتصاد و سیاست، موجب طرح مسائل و پرسش‌های جدید پیرامون تعامل انسان با طبیعت شده‌اند که فلسفه و علم اخلاق را به چالش می‌کشانند. یکی از متفکران حوزه اخلاق کشاورزی معتقد است که کشاورزی در جهان در حال تغییر است. برجسته‌ترین این تغییرات تهدیدی بر خود توانایی بشر برای تولید غذایی است که برای بقای خودش نیاز دارد. ما در حال تولید بیشتر بر روی زمینی با مساحت مشخص با تلاش کمتر انسانی هستیم، ولی برخی روش‌های ما منابع را تهدید می‌کند (بالاتز ۱۹۹۱). در این بین سیاست‌های دولت نیز علی‌رغم توجه به اخلاق در متن و محتوا اما در عمل بر بعد کمی تولید و امنیت غذایی گرایش دارند. رعایت اخلاق در تولید از سوی کشاورزان نیازمند برنامه‌ریزی راهبردی است اما تاکنون پژوهش کاملاً مرتبطی در این خصوص در داخل و خارج از کشور صورت نگرفته

توسط جوامع انسانی تأثیر بسیار دارد (میلز ۲۰۱۳). یکی از شاخه‌های جدید علم اخلاق، اخلاق کشاورزی^۱ است. ظهور فن‌آوری و بیوتکنولوژی‌های نوین در عرصه کشاورزی، چالش‌های اخلاقی و حتی حقوقی را به وجود آورده است و همین امر در ظهور اخلاق کشاورزی نقش حیاتی داشته است (اصغری ۲۰۱۱). مطابق با دایره‌المعارف فلسفه و اخلاق محیط‌زیست (۲۰۰۹) اخلاق کشاورزی به ارزش‌ها و مسائل اخلاقی مربوط به تولید غذا و فعالیت‌های مربوط به کشاورزی و زراعت می‌پردازد (پاسکالو ۲۰۰۹). اخلاق بیشترین تمرکز را روی «انتخاب» دارد. اخلاق کشاورزی هم درباره انتخاب‌هایی است که افراد درگیر در فعالیت‌های کشاورزی انجام می‌دهند. این افراد شامل کسانی می‌شود که به‌طور مستقیم (مانند کشاورزان) و یا غیرمستقیم (مانند قانون‌گذاران، مروجان، محققان، کارگران صنایع، مصرف‌کنندگان) درگیر کشاورزی می‌باشند (کریسپل و ماندول ۲۰۰۳). یکی از اصول عمده در توسعه جوامع مختلف، مسأله تولید می‌باشد. در واقع اصل رشد تولید و برآوردن نیازهای جامعه از قبیل تولیدات کشاورزی، صنعتی، علمی، فنی، خدماتی، زمینه‌ی ارتقای جامعه در ابعاد مختلف را مهیا می‌نماید، و باعث توسعه کشور و قطع وابستگی به بیگانگان می‌گردد. بدیهی است اگر تولیدکنندگان در جریان تولید متکی بر ارزش‌ها و رعایت اخلاق در تولید باشند، تولیداتشان مرغوب، باکیفیت، مورد رضایت مردم (حر ۲۰۱۱) و با کمترین آسیب محیط‌زیستی و زیان ناشی از تولید همراه خواهد بود (علمی ۱۹۹۷ و ملا یوسفی و همکاران ۲۰۱۷). کشاورزی از مهمترین فعالیت‌هایی است که رعایت ابعاد اخلاقی در آن بسیار ضروری است. این ابعاد در برگیرنده انسان، محیط‌زیست، حیوانات، جامعه، اقتصاد و سیاست می‌باشد (زیمدال ۱۹۹۹) اما تولید محصولات کشاورزی به ندرت در

1. Agriculture Ethic

2. Choice

چالش‌های اخلاقی کشاورزی را در قالب بحث‌های فلسفی در خصوص حفاظت خاک، استفاده از آفت‌کش‌ها، محصولات تراریخته و رفتار با حیوانات بررسی نمودند. نتایج این تحقیق نشان داد که کشاورزان چالش‌های اخلاقی را در روابط رفتاری خود دارند که ریشه در صنعتی شدن کشاورزی دارد. کشاورزی صنعتی پارادوکس و نوعی سردرگمی برای کشاورزان ایجاد کرده است بین انجام آنچه که اعتقاد دارند درست است و انجام آنچه که به‌منظور زنده ماندن باید انجام دهند. براساس این مطالعه چالش‌های اخلاقی کشاورزی در موضوعاتی مثل بیوتکنولوژی، رفتار با حیوانات، استفاده از سموم و کودهای شیمیایی در کشاورزی، تمایل به فعالیت‌های کشاورزی ارگانیک، پایداری منابع (زمین، هوا، آب)، و کاهش مزارع خانوادگی نهفته است.

در اهمیت و ضرورت این پژوهش همین بس که حاکم بودن جهان‌بینی تولیدگرایی در بین کشاورزان شهرستان سنقر و فشارهای اقتصادی که در زندگی با آن مواجه هستند، منجر به بروز و ظهور رفتارهای ناپایداری شده است که هم سلامت جامعه مصرف‌کننده را تهدید می‌کند و هم پایداری تولید را در هاله‌ای از ابهام قرار می‌دهد. واقعیت این است که اخلاق تولید در حوزه کشاورزی این شهرستان بسیار کمرنگ است و به‌رغم آگاهی از چالش‌های اخلاقی در کشاورزی، همچنان در استفاده از منابع طبیعی و تولید محصولات کشاورزی جانب انصاف را ننگ نداشته و بسیار بی‌پروا عمل می‌کنند. لذا مطالعه حاضر با هدف شناسایی و اولویت‌بندی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روی رعایت اخلاق در فرایند تولید محصولات کشاورزی و انتخاب استراتژی‌های مناسب جهت بکارگیری اخلاق در کشاورزی انجام گرفت.

مواد و روش‌ها

این تحقیق به‌لحاظ رویکردهای کلی در زمره تحقیقات کیفی-کمی از نوع متوالی-اکتشافی، به‌لحاظ

است. در ادامه به‌معدود پژوهش‌هایی که تا حدی به موضوع پژوهش نزدیک هستند اشاره شده است.

منتی‌زاده و همکاران (۲۰۱۵) در مدلیابی رفتار زیست‌محیطی زارعان شهرستان شیراز با استفاده از تئوری ارزش-عقیده-هنجار استرن، متغیرهای جهت‌گیری زارعان به‌سوی ارزش‌های طرفدار محیط‌زیست و ارزش‌های نوع‌دوستانه (طرفدار جامعه)، پابندی به رعایت هنجارهای شخصی (اخلاقی) احساس وظیفه و مسئولیت‌پذیری در قبال حفظ محیط‌زیست به‌ترتیب بیشترین تأثیر را بر رفتارهای زیست‌محیطی از سوی زارعان داشتند.

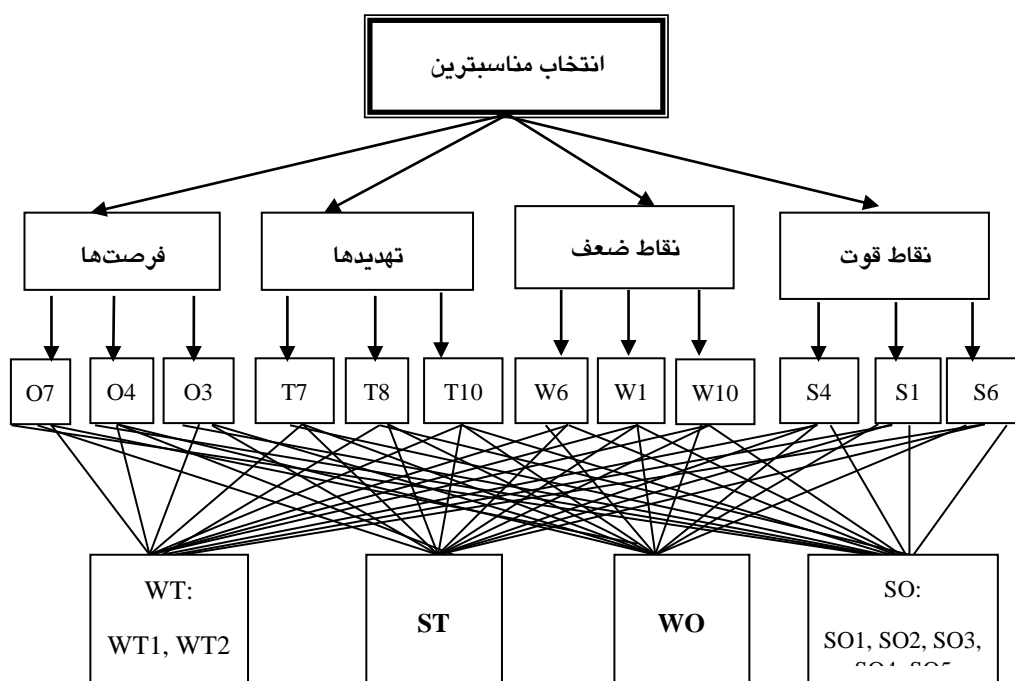
محبوبی و سپهرآرا (۲۰۱۳) در بررسی اخلاق حرفه‌ای کشاورزان در حفاظت از خاک به این نتیجه رسیدند که در مجموع عوامل حفاظتی، تولیدی، نیکداری، آینده‌نگری، صیانتی، پایداری و اخلاق زمین عمده‌ترین عوامل تبیین‌کننده اخلاق حرفه‌ای کشاورزان در حفاظت از خاک هستند. عامل حفاظتی نقش مهم‌تری در تبیین اخلاق حرفه‌ای کشاورزان در حفظ خاک به‌عنوان منبع پایه تولید کشاورزی داشته است. به‌عبارت دیگر می‌توان گفت ارزش اقتصادی زمین و کسب سود از آن انگیزه مهم بروز رفتار حفاظت خاک در کشاورزان است.

هاروی و هندریکسون (۲۰۰۷) در مطالعه‌ای تحت عنوان فشارهای اقتصادی و نگرش‌های اخلاقی کشاورزان به این نتیجه رسیدند که فشارهای اقتصادی بر توجیه‌پذیری برخورد و رفتار غیراخلاقی کشاورزان با محیط‌زیست تأثیرگذار است. ضمن اینکه رفتار کشاورزان کاملاً غیراخلاقی نیست اما به‌صورت بالقوه موجب خساراتی به محیط‌زیست و سلامت انسان خواهد شد. کاهش فشار اقتصادی موجب حفاظت از آب، خاک، هوا و تولید غذای سالم خواهد شد.

جیمز (۲۰۰۵) در مطالعه خود با عنوان بررسی چالش‌های اخلاقی در کشاورزی از دیدگاه کشاورزان ایالت میسوری بیان کرد که بیشتر مطالعات انجام شده

هدف کاربردی- توسعه‌ای و از نظر نحوه‌ی گردآوری داده‌ها توصیفی- تحلیلی است. در پژوهش حاضر از تحلیل راهبردی و روش تحلیل شبکه‌ای (SWOT-ANP) استفاده شده است. این مدل یکی از ابزارهای استراتژیک تطابق نقاط قوت و ضعف درون سیستمی با فرصت‌ها و تهدیدات برون سیستمی است. منطق رویکرد مذکور این است که راهبرد اثربخش باید قوت‌ها و فرصت‌های سیستم را به حداکثر برساند، ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل برساند. جامعه‌ی مورد مطالعه این تحقیق کارشناسان و کشاورزان تولیدکننده‌ی محصولات سالم شهرستان سنقر (n=۳۲) بودند که به صورت هدفمند انتخاب شدند. معیار توقف نمونه‌گیری، تکراری شدن داده‌ها و عدم دستیابی به داده جدید دیگری بود. در مجموع ۳۰ مصاحبه فردی انجام گرفت.

برای رسیدن به عوامل چهارگانه SWOT، از تکنیک مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختارمند استفاده شد. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از دو مرحله کدگذاری باز و محوری گراند تئوری تحلیل شدند. سپس با استفاده از تلاقی چهار عامل، نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، ماتریس SWOT تشکیل داده شد. به دلیل وجود ارتباطات داخلی میان عوامل استراتژیک، از تکنیک ANP استفاده شد. اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق اجماع قضاوت‌های ۱۵ کشاورز و کارشناس تولیدکننده محصولات سالم در قالب پرسشنامه مقایسه زوجی (مدل ANP) انجام گرفت. استراتژی‌های حاصل از فن SWOT، با استفاده از مدل ANP در نرم‌افزار Super Decision اولویت‌بندی شدند. شکل ۱ مدل تحلیلی تحقیق را نشان می‌دهد.

شکل ۱- مدل تحلیلی تحقیق

تولید محصولات کشاورزی شهرستان سنقر در قالب دو مرحله کدگذاری باز و محوری تحلیل گردید. در کدگذاری باز، جمله‌ها یا مفاهیم مربوط به رعایت

نتایج و یافته‌ها

داده‌های جمع‌آوری شده در خصوص نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای رعایت اخلاق در

در فرایند تولید محصولات کشاورزی شهرستان سنقر و کلیائی، بر اساس کدهای اولیه در مرحله کدگذاری باز، لیستی از نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها استخراج گردید (جدول ۱).

اخلاقیات در فرایند تولید محصولات کشاورزی استخراج و در قالب ۶۳ مورد کدگذاری گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها، در مرحله‌ی اول به شیوه تحلیل محتوای کیفی انجام گرفت. در مرحله‌ی بعد در راستای تبیین وضعیت موجود در خصوص رعایت اخلاق کشاورزی

جدول ۱- نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای رعایت اخلاق در فرآیند تولید محصولات کشاورزی در شهرستان سنقر و کلیائی (ماتریس SWOT)

عوامل بیرونی فرصت‌ها (O)	عوامل درونی نقاط قوت (S)
<p>O1: سیاست‌های حمایتی دولت از اقدامات محافظتی در راستای توسعه پایدار (سیاست افزایش بهره‌وری عوامل تولید)</p> <p>O2: اولویت‌دار بودن مسایل زیست محیطی در نهادهای آموزشی</p> <p>O3: رونق گرفتن نسبی بازار محصولات سالم</p> <p>O4: نگاه مثبت مسئولان حوزه‌ی کشاورزی به تولید محصولات سالم</p> <p>O5: اجرای استانداردهای عملیات خوب کشاورزی در مورد برخی از محصولات کشاورزی (ایران گپ)</p> <p>O6: وقوع برخی بحران‌های زیست‌محیطی و سونامی سرطان در ایران و حساسیت افکار عمومی به آن</p> <p>O7: همسو شدن سازمان‌های متولی با اهداف توسعه پایدار</p>	<p>S1: وجود نظام‌های بهره‌برداری کوچک</p> <p>S2: محدود بودن نظام بهره‌برداری اجاره‌ای</p> <p>S3: آگاهی اغلب کشاورزان از مصادیق بی‌اخلاقی</p> <p>S4: مجهز بودن اکثر کشاورزان به تکنولوژی‌های ارتباطی</p> <p>S5: وجود مزارع تولیدکننده محصولات کشاورزی بر مبنای اصول اخلاقی در شهرستان</p> <p>S6: ترویج کشاورزی پایدار از سوی نهادهای مختلف</p>
تهدیدها (T)	نقاط ضعف (W)
<p>T1: عدم نظارت بر روند تولید محصولات کشاورزی و به‌ویژه استفاده از سموم و کودهای شیمیایی</p> <p>T2: عدم حمایت از کشاورزان تولیدکننده محصولات سالم و دوستدار محیط‌زیست</p> <p>T3: حساسیت پایین اکثر مصرف‌کنندگان به سالم بودن محصول</p> <p>T4: پایین بودن قیمت محصولات کشاورزی</p> <p>T5: قیمت بالای محصولات سالم و عدم تمایل مصرف‌کننده به مصرف این محصولات</p> <p>T6: وجود واسطه‌ها و سودجویان در چرخه تولید محصولات کشاورزی</p> <p>T7: دغدغه امنیت غذایی، خودکفایی و افزایش تولید در سیاست‌های کشاورزی با توجه به جمعیت بالای مصرف‌کنندگان و نگاه کمیت‌گرای کشاورزان و مسئولین به بخش کشاورزی</p> <p>T8: عدم وجود زیرساخت‌های تکنولوژیکی و نهادهای بسترساز اخلاق‌مداری</p> <p>T9: نبود معیار مشخص در تشخیص و تفکیک محصولات سالم از غیرسالم</p> <p>T10: تشویق و تقدیر از کشاورزان با راندمان بالای تولید</p>	<p>W1: تولید محصولات سالم صرفاً برای خانواده خود کشاورز</p> <p>W2: رقابت فزاینده کشاورزان منطقه در تسخیر و بهره‌برداری از منابع</p> <p>W3: فاصله گرفتن اغلب تولیدکنندگان از باورهای مذهبی (حق و ناحق، حلال و حرام) و تلقی از اخلاقیات در کشاورزی به‌عنوان مانع تولید و توسعه کشاورزی</p> <p>W4: فقدان نیروی متخصص در زمینه آموزش مسائل اخلاقی و کارکردهای اکوسیستم به کشاورزان</p> <p>W5: عدم قدرت چانه‌زنی کشاورزان در تعیین قیمت محصولات</p> <p>W6: ضعف‌های اقتصادی کشاورزان (بنیه مالی ضعیف) و ترجیح سود آبی به سود بلند مدت</p> <p>W7: عدم وجود شبکه ارتباطی جامع بین کشاورزان و کشاورزان با کارشناسان</p> <p>W8: عدم دغدغه اخلاق‌مداری و باور به اخلاقیات در بیشتر کشاورزان</p> <p>W9: وجود دلالان و واسطه‌ها در شهرستان</p> <p>W10: عدم وجود سیستم تبلیغاتی مناسب در منطقه</p> <p>W11: وابستگی شدید تولید به کود و سموم کشاورزی</p> <p>W12: عدم آشنایی کشاورزان با اکوسیستم، تنوع زیستی و اهمیت آن</p>

تقدم ضعف‌ها بر قوت‌ها و برتری تهدیدها بر فرصت‌ها است. در ادامه با استفاده از تلاقی چهار عامل، نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، ماتریس SWOT تشکیل داده شد.

بر اساس این نقاط قوت، ضعف، تهدید و فرصت‌ها، استراتژی‌های مختلف مطلوبی برای رعایت اخلاق در فرایند تولید محصولات کشاورزی شهرستان سنقر و کلیاتی به دست آمد. جدول زیر هر یک از این استراتژی‌ها را نشان می‌دهد.

در ادامه، به منظور انسجام مفاهیم حاصل از کدگذاری باز، در کدگذاری محوری، پژوهشگران، کدها و دسته‌های اولیه‌ای را که در کدگذاری باز ایجاد شده بود، با موارد مشابه ادغام و ارتباط بین خرده طبقه‌ها را مشخص کردند و در نهایت طبقاتی با مفاهیم جدید شکل گرفت. در نهایت بر اساس نتایج حاصل از کدگذاری محوری، ۶ طبقه به عنوان نقطه قوت، ۱۲ طبقه به عنوان نقطه ضعف، ۷ طبقه به عنوان فرصت و ۱۰ طبقه به عنوان تهدید استخراج گردید که نشان‌دهنده‌ی

جدول ۲- استراتژی‌های رعایت اخلاق در فرایند تولید محصولات کشاورزی

استراتژی تهاجمی یا توسعه‌ای (SO)

- SO1: توسعه عملیات خوب کشاورزی (ایران گپ) برای همه محصولات در سطح شهرستان و عقد قراردادهای و تفاهم‌نامه‌های منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی جهت تامین نیاز بازارهای مصرف محصولات سالم (SO₅O₅)
- SO2: برگزاری تورهای گردشگری کشاورزی استانی، کشوری و فراملی از مزارع اخلاق‌مدار کشاورزی برای کشاورزان شهرستان و بسترسازی تشکیل نهادهای مردمی دوستدار کشاورزی اخلاق‌مدار با مشارکت کشاورزان پیشرو در امر رعایت اخلاقیات کشاورزی (SO₃SO₅O₆)
- SO3: جداسازی و توسعه بازار محصولات اخلاق‌مدار و گسترش نهادهای نظارت بر توزیع و فروش محصولات کشاورزی سالم (SO₅O₅)
- SO4: توجه همه جانبه دولت به اخلاق کشاورزی و حمایت مالی، فنی و قانونی از برنامه تأمین سلامت غذا از مزرعه تا سفره (SO₆O₄O₇O₅O₂O₁)
- SO5: حساسیت‌زایی اخلاقی در تربیون‌های مذهبی و سیاسی سطح شهرستان در بین مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان محصولات کشاورزی (SO₆O₆)

استراتژی محافظه‌کارانه (WO)

WO لحاظ نمودن اقدامات اخلاقی در راستای توسعه پایدار بهره‌برداران ذیل حوزه مدیریت‌های نهادهای دولتی مسئول در توسعه کشاورزی و تخصیص بودجه‌های سالیانه و جهت‌دهی آموزش‌های کشاورزی به سوی کشاورزی اخلاق‌مدار در بسته توسعه پایدار کشاورزی (WO₃O₄O₁₂O₇O₄O₂O₁)

استراتژی رقابتی یا تنوع (ST)

ST طبقه‌بندی کشاورزان و تامین‌کنندگان نهادهای و برندسازی محصولات تولید شده بر مبنای اصول اخلاقی کشاورزی و اعمال قوانین نظارتی بر مجوز فعالیت به کشاورزان و فعالان بخش کشاورزی با فعالیت‌های غیراخلاقی (ST₅SO₆T₉T₂)

استراتژی تدافعی (WT)

WT1: تغییر نگاه کمیت‌گرا به کیفیت محصولات در اقدامات توسعه‌ای کشاورزی و معیارسازی‌های نظارتی و ارزیابی در بعد تنبیه و تشویق فعالیت‌های زنجیره تامین و ارزش (سیستم‌های بالا بخشی و زیربخش) کشاورزی (WT₈WT₂WT₃T₇T₁)

WT2: تدوین منشور اخلاقی و الزام نهادهای متولی به رعایت مفاد منشور یا تهیه سیاهه اقدامات و مصادیق بی‌اخلاقی در کشاورزی و انتشار آن در سطح ادارات و سازمان‌های ذی‌ربط و در بین کشاورزان (WT₃WT₄WT₁₂WT₈WT₁₀T₁T₉)

ارتباط میان خوشه‌ها و ارتباط درونی عوامل اصلی (معیارها) SWOT و ارتباط درونی

پس از تکمیل ماتریس SWOT به جایابی عناصر در SWOT در فرایند تحلیل سلسله مراتبی پرداخته شد.

آلترناتیو ST آلترناتیو WO و آلترناتیوهای WT_1 ، WT_2 مربوط به استراتژی WT هستند.

مرحله‌ی بعدی مشخص کردن درجه‌ی اهمیت عوامل $SWOT$ با فرض نبودن وابستگی متقابل میان عوامل اصلی $SWOT$ ، ماتریس مقایسه زوجی عوامل اصلی با استفاده از یک مقیاس یک تا نه تشکیل می‌شود. در این مرحله عوامل $SWOT$ شامل نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید بر اساس درجه‌ی اهمیت عوامل و تأثیرشان برای رسیدن به هدف، وزن‌بندی می‌شوند (جدول ۳).

زیرمعیارها (عوامل ابعاد چهارگانه $SWOT$) به صورت مدل (شکل ۲) نشان داده شد. این مدل، الگویی چهار سطحی است که هدف آن، انتخاب بهترین استراتژی است که در سطح اول ساختار سلسله مراتبی قرار دارد، معیارها (فاکتورها)، همان نقاط قوت و ضعف، فرصت و تهدید هستند. زیرمعیارها نیز ابعاد چهارگانه‌ی $SWOT$ هستند. سطح چهارم نیز که با عنوان Alternatives نشان داده شده، استراتژی‌ها هستند. مدل این تحقیق، ۴ معیار، ۱۲ زیرمعیار و ۹ آلترناتیو دارد. آلترناتیوهای SO_1 ، SO_2 ، SO_3 ، SO_4 ، SO_5 مربوط به استراتژی SO

جدول ۳- ماتریس مقایسات زوجی عوامل $SWOT$ با فرض عدم وابستگی بین آن‌ها

SWOT	نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)	فرصت‌ها (O)	تهدیدها (T)	اهمیت نسبی عوامل
نقاط قوت (S)	۱	۰/۵	۰/۳۳	۰/۵	۰/۱۲۴
نقاط ضعف (W)	۲	۱	۰/۵	۰/۵	۰/۱۹۳
فرصت‌ها (O)	۳	۲	۱	۱	۰/۳۵۶
تهدیدها (T)	۲	۲	۰/۵	۱	۰/۳۲۵
CR: ۰/۰۱۷					

مقایسات زوجی بررسی شد. وابستگی‌های متقابل میان عوامل اصلی، پس از بررسی محیط‌های درونی و بیرونی بخش کشاورزی شهرستان سنقر به دست آمد (جدول ۴ و ۵).

در انجام مقایسات زوجی باید به سازگاری ماتریس‌ها توجه کرد. میزان ناسازگاری کمتر از ۰/۱ در ماتریس‌های مقایسات زوجی قابل قبول است. در ادامه وابستگی متقابل میان عوامل اصلی از طریق بررسی تأثیر هر عامل بر عامل دیگر با استفاده از ماتریس‌های

جدول ۴- ماتریس وابستگی درونی عوامل $SWOT$ با توجه به نقاط قوت

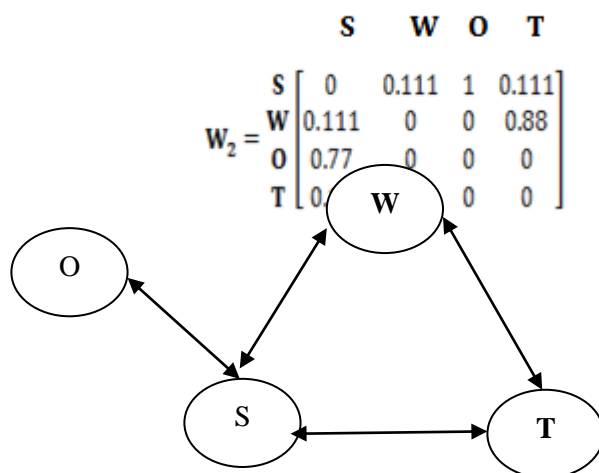
نقاط قوت	نقاط ضعف (W)	فرصت‌ها (O)	تهدیدها (T)	اهمیت نسبی
نقاط ضعف (W)	۱	۰/۱۴۲	۱	۰/۱۱۱
فرصت‌ها (O)	۷	۱	۷	۰/۷۷
تهدیدها (T)	۱	۰/۱۴۲	۱	۰/۱۱
CR: ۰/۰۰۰				

جدول ۵- ماتریس وابستگی درونی فاکتورهای $SWOT$ با توجه به نقاط ضعف

نقاط ضعف	نقاط قوت (S)	تهدیدها (T)	اهمیت نسبی
نقاط قوت (S)	۱	۰/۱۲۵	۰/۱۱۱
تهدیدها (T)	۸	۱	۰/۸۸
CR: ۰/۰۰۰			

جدول ۶- ماتریس وابستگی درونی فاکتورهای SWOT با توجه به تهدیدها

تهدیدها	نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)	اهمیت نسبی
نقاط قوت (S)	۱	۰/۱۲۵	۰/۱۱۱
نقاط ضعف (W)	۸	۱	۰/۸۸
CR: ۰/۰۰۰			

شکل ۲- وابستگی درونی بین عوامل SWOT

ترتیب سوپر ماتریس‌های غیروزی، سوپر ماتریس وزنی و سپس ماتریس محدود تشکیل و محاسبه شد (جدول ۷).

محاسبه درجه اهمیت استراتژی‌ها با توجه به معیارها و زیر معیارها و روابط بین آن‌ها: در مراحل قبل از محاسبه اهمیت و اولویت‌بندی استراتژی‌ها، به

جدول ۷- اولویت‌بندی نهایی استراتژی‌ها

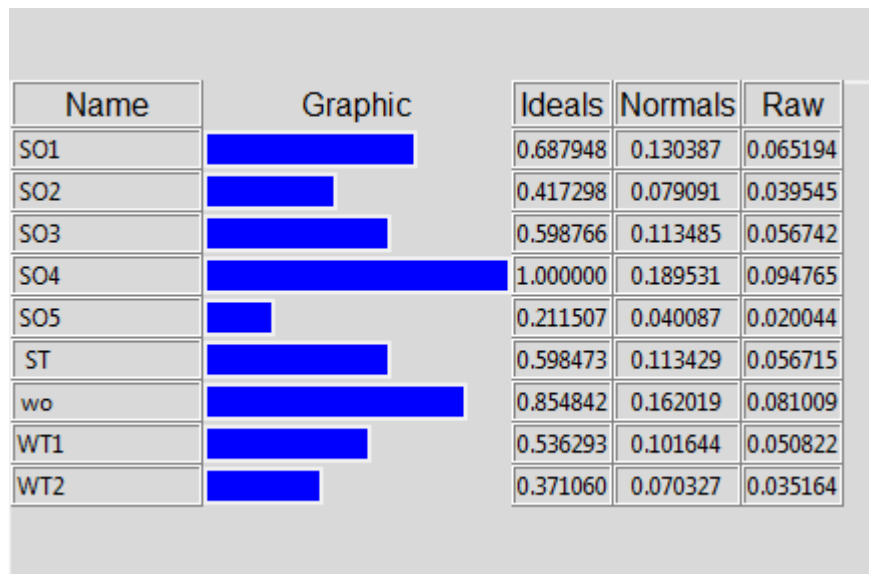
اولویت	وزن نسبی (ماتریس حدی)	امتیاز نرمال شده‌ی خوشه‌ها	استراتژی
۳	۰/۰۶۵۱۹۴	۰/۱۳۰۳۷۸	SO_1
۷	۰/۰۳۹۵۴۵	۰/۰۷۹۰۹۱	SO_2
۴	۰/۰۵۶۷۴۲	۰/۱۱۳۴۸۵	SO_3
۱	۰/۰۹۴۷۶۵	۰/۱۸۹۵۳۱	SO_4
۹	۰/۰۲۰۰۴۴	۰/۰۴۰۰۸۷	SO_5
۵	۰/۰۵۶۷۱۵	۰/۱۱۳۴۲۹	ST
۲	۰/۰۸۱۰۰۹	۰/۱۶۲۰۱۹	WO
۶	۰/۰۵۰۸۲۲	۰/۱۰۱۶۴۴	WT_1
۸	۰/۰۳۵۱۶۴	۰/۰۷۰۳۲۷	WT_2

راهبرد SO_4 توجه همه جانبه دولت به اخلاق کشاورزی و حمایت مالی، فنی و قانونی از برنامه

بر اساس جدول (۷) راهبردهای WO و SO_1 سه راهبرد دارای اولویت شناخته شده است.

محافظة کارانه است. SO_1 توسعه عملیات خوب کشاورزی (ایران گپ) برای همه محصولات در کل کشور و عقد قراردادهای و تفاهم‌نامه‌های منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی جهت تأمین نیاز بازارهای مصرف محصولات سالم بوده که این راهبرد نیز مربوط به استراتژی‌های تهاجمی است. خروجی گرافیکی نرم‌افزار Super Decisions در خصوص اولویت‌بندی نهایی استراتژی‌ها در شکل ۳ نشان داده شده است.

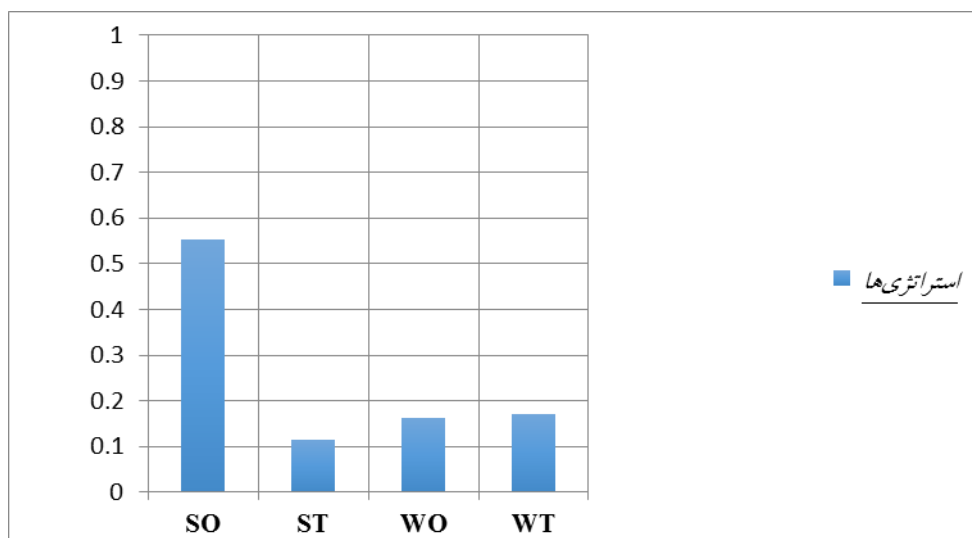
تأمین سلامت غذا از مزرعه تا سفره است که مربوط به استراتژی‌های تهاجمی است. راهبرد WO لحاظ نمودن اقدامات اخلاقی در راستای توسعه پایدار بهره‌برداران ذیل حوزه مدیریت‌های نهادهای دولتی مسئول در توسعه کشاورزی و تخصیص بودجه‌های سالیانه و جهت‌دهی آموزش‌های کشاورزی به‌سوی کشاورزی اخلاق‌مدار در بسته توسعه پایدار کشاورزی است که مربوط به استراتژی‌های

شکل ۳- اولویت‌بندی نهایی استراتژی‌ها: خروجی گرافیکی نرم‌افزار Super Decisions

محافظة کارانه و آلترناتیوهای WT_2 ، WT_1 مربوط به استراتژی تدافعی هستند.

آلترناتیوهای SO_5 ، SO_4 ، SO_3 ، SO_2 ، SO_1 مربوط به استراتژی تهاجمی، آلترناتیو ST مربوط به استراتژی رقابتی آلترناتیو WO مربوط به استراتژی

شکل ۴- امتیاز نهایی استراتژی‌های رعایت اخلاق در فرایند تولید محصولات کشاورزی شهرستان سنقر و کلیائی

رتبه‌بندی کرد تا اولویت هر یک از عوامل چهارگانه تحلیل SWOT فراهم آید. همچنین می‌توان زیرمعیارهای هر معیار را نیز رتبه‌بندی کرد تا اولویت زیرمعیارها نیز در ارتباط با معیار اصلی و اهداف حاصل شود. رتبه‌بندی معیارهای پژوهش حاضر، در جدول ۸ نشان داده شده است.

استفاده از فن ANP این امکان را فراهم می‌آورد که با مقایسه‌ی کلیه عواملی که در مدل اولیه، میان آن‌ها ارتباط برقرار شده است، بتوان تمامی خوشه‌ها را رتبه‌بندی کرد. در تحقیق یاد شده، از آنجا که معیارها و زیرمعیارها همان عوامل SWOT هستند، از این رو می‌توان این عوامل را نسبت به همدیگر مقایسه و

جدول ۸- اولویت‌بندی معیارهای اصلی در مدل ANP

اولویت	وزن نسبی (ماتریس حدی)	امتیاز نرمال شده‌ی خوشه‌ها	SWOT
۲	۰/۰۴۰۲۷۹	۰/۲۰۵۸۸	فرصت
۱	۰/۰۵۱۷۸۸	۰/۲۶۴۷۱	قوت
۱	۰/۰۵۱۷۸۸	۰/۲۶۴۷۱	تهدید
۱	۰/۰۵۱۷۸۸	۰/۲۶۴۷۱	ضعف

رتبه‌بندی این زیرمعیارها می‌تواند به برنامه‌ریزی برای استفاده و بهره‌برداری یا حذف و اجتناب از آن‌ها کمک کند. رتبه‌بندی زیرمعیارها به ترتیب اهمیت معیارهایشان در جداول ۹، ۱۰، ۱۱ و ۱۲ نشان داده شده است.

در تحلیل شبکه‌ای نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید رعایت اخلاق در فرایند تولید محصولات کشاورزی شهرستان سنقر و کلیائی، قوت، ضعف، و تهدید در رتبه‌ی اول قرار گرفتند. عوامل چهارگانه‌ی تحلیل SWOT نیز هر یک زیرمعیارهایی دارند که

جدول ۹- رتبه‌بندی نقاط قوت در مدل ANP

اولویت	وزن نسبی (ماتریس حدی)	امتیاز نرمال شده‌ی خوشه‌ها	قوت
۳	۰/۰۰۷۱۰۹	۰/۰۹۷۵۶	S3
۲	۰/۰۱۳۹۰۴	۰/۱۹۰۹۹	S5
۱	۰/۰۵۱۷۸۸	۰/۷۱۱۳۶	S6

جدول ۱۰- رتبه‌بندی نقاط ضعف در مدل ANP

اولویت	وزن نسبی (ماتریس حدی)	امتیاز نرمال شده‌ی خوشه‌ها	ضعف
۱	۰/۰۵۱۷۸۸	۰/۵۴۹۹۹	W6
۲	۰/۰۲۹۵۱۲	۰/۳۱۳۸۴	W10
۳	۰/۰۱۲۸۲۲	۰/۱۳۶۱۷	W12

جدول ۱۱- رتبه‌بندی تهدیدها در مدل ANP

اولویت	وزن نسبی (ماتریس حدی)	امتیاز نرمال شده‌ی خوشه‌ها	تهدید
۱	۰/۰۵۱۷۸۸	۰/۷۵۱۳۱	T7
۲	۰/۰۱۲۱۵۸	۰/۱۷۶۳۸	T8
۳	۰/۰۰۴۹۸۴	۰/۰۷۲۳۱	T10

جدول ۱۲- رتبه‌بندی نقاط فرصت‌ها در مدل ANP

اولویت	وزن نسبی (ماتریس حدی)	امتیاز نرمال شده‌ی خوشه‌ها	فرصت
۳	۰/۰۱۳۹۹۳	۰/۲۰۴۳۹	O3
۲	۰/۰۱۴۱۹۱	۰/۲۰۷۲۸	O4
۱	۰/۰۴۰۲۷۹	۰/۵۸۸۳۳	O7

مأخذ: یافته‌های پژوهش

منابع مورد استفاده

- Asghari M. 2011. Ethic in farm, a thinking on agricultural ethic. Third national conference wiyh emphasis on applied ethic. Zanjan University. 2011.(In Persian).
- Blatz CV. 1991. Ethics and agriculture: An anthology on current issues in world context. Moscow: University of Idaho Press.
- Burkhardt J, Comstock G, Hartel PG and Thompson PB. 2005. Agricultural Ethics. Iowa: Council for Agricultural Science and Technology .<http://anthropology.ir/node/2228>
- Chrispeel MJ, Dina FM. 2003. Agricultural Ethics, Plant Physiology, 132(1):4-9.
- Ebrahimi A. 2012. Criteria and Standards for Good Agricultural Practice in Iran, A key leverage in the safety and health of agricultural production and sustainable development. Quarterly Journal of Agricultural and Natural Resources Engineering, 11(42): 37-40. (In Persian).
- Elmi M. 1997. Ethic in Trade" Ethical guidelines for success in business". Tehran. Publishing and Distribution Company. (In Persian).

- Grimm H. 2004. Ethical Issues in Agriculture. Interdisciplinary and Sustainability Issues in Food and Agriculture – Vol. I. Interdisciplinary Institute of Technology, Theology and Natural Science, Munich, Germany.
- Harvey SJ, Hendrickson MK. 2007. Economic pressures and the ethical attitudes of farmers, Paper presented for presentation at the American Agricultural Economics Association Annual Meeting, July 29-August 1, Portland, Oregon, USA
- Harvey SJ, and Hendrickson MK. 2007. Economic pressures and the ethical attitudes of farmers, Paper presented for presentation at the American Agricultural Economics Association Annual Meeting, July 29-August 1, Portland, Oregon, USA.
- Hoor SH. 2011. Quran and Ethic (Production and support of labor and capital): ethic in production from the perspective of the Qur'an and narratives. *Quranic Qusar Magazine*, 42: 69- 80. (In Persian).
- James HSJ. 2005. The Ethical Challenges in Farming: A Report on Conversations with Missouri Corn and Soybean Producers. *Journal of Agricultural Safety and Health*, 11(2): 239–248.
- Leopold A. 1947. *A Sand County Almanac*. New York, NY: Ballantine Books. 1966 edition.
- Mahboobi M and Sepehara M. 2013. Farmers' professional ethics in soil conservation. *Journal of Ethics in Science and Technology*, 8 (3):1-10. (In Persian)
- Manfi Mollayousefi M, Hayati B, Pishbahar E, and Nematiyan J. 2017. Assessment of agricultural and natural resources sustainability in the cities of East Azarbaijan Province: Application of Combined Indicator Approach. *Journal of Agricultural Science and Sustainable Production*, 27(3): 187-19. (In Persian).
- Menatizadeh M, Zamani GH and Karami E. 2015. Modeling Environmental Behavior of Farmers in Shiraz by Using Theory of Value-Belief-Norm Stern. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 45 (4): 624-613. (In Persian).
- Mills J, Gaskell P, Reed M, Short C, Ingram J, Boatman N, Jones, N., Conyers S, Carey P, Winter M and Loblely M. 2013. Farmer attitudes and evaluation of outcomes to on-farm environmental management, countryside and community research institute Food and Environment Research Agency, Centre for Rural Policy, Exeter University.
- Pascalev A. 2009. Agricultural ethics in *Encyclopedia of environmental ethics and philosophy*, edited by J. Baird Callicott, Robert Frodeman, editors in chief. Macmillan Reference USA.
- Zamani GH. 2015. Human Responsibility Theory: ethical approach in agriculture and environment. *Journal of Agricultural extension and education sciences*, 12(1): 149-163. (In Persian).
- Zamaniyan A. 1999. Ethiology of ethical harms in Iran. *Ethics Journal*, 1(58):112-135. (In Persian).
- Zimdahl RL. 1999. Teaching agricultural ethics. *Agricultural and Environmental Ethics*, 13: 229–247.